

HALLITSETKO SINÄ NÄMÄ TERMIT?

ITSEMÄÄRÄÄMISOIKEUS – Jokaisella ihmisellä on oikeus itsemääräämiseen eli oikeus päättää itseään ja omaisuuttaan koskevista asioista, eikä muistisairaus poista tätä oikeutta. Henkilö on itsemääräävä, kun hän ymmärtää asian kannalta erilaiset vaihtoehdot, osaa arvioida niiden seuraamukset ja kykenee päättämään asiassa tarvittavan ratkaisun. Muistisairas ihminen voi kyetä päteväällä tavalla tekemään itseään tai omaisuuttaan koskevia päätöksiä. Niin kauan kuin ihminen kykenee itse päättämään omista asioistaan, hänen tekemälleen ratkaisulle on annettava etusija.

EDUNVALVOJA – Maistraatti tai yleensä tuomioistuimien määrää edunvalvojan henkilölle, joka ei itse kykene valvomaan oikeuksiaan tai hoitamaan asioitaan ja jos etuja ei saada turvattua muilla keinoin. Salassapitovelvollinen edunvalvoja huolehtii päämiehensä asioista toimivaltansa rajoissa. Kun muistisairaalle ihmiselle määrätään edunvalvoja, tämä yleensä määrätään huolehtimaan sairastuneen eli päämiehensä taloudellisista asioista. Edunvalvojan tulee kuitenkin huolehtia myös siitä, että hänen päämiehelleen järjestetään asianmukainen hoito, huolenpito ja kuntoutus. Edunvalvojaksi voidaan määrätä esimerkiksi lähiomainen, luotettu ystävä tai virkamies edunvalvoja. Maistraatti valvoo edunvalvojan toimintaa.

EDUNVALVONTA – Edunvalvonnalla tarkoitetaan holhoustoimilain mukaista edunvalvontaa. Jos muistisairaahan ihmisen etuja ei saada turvattua muilla keinoin, kuten esim. yhteisin pankkitilein, valtakirjalla tai edunvalvontavaltuutuksella, voidaan hänelle määrätä edunvalvoja. Edunvalvojan määrääminen on kuitenkin viimesijainen keino muistisairaahan ihmisen etujen turvaamisessa.

EDUNVALVONTAVALTUUTUS – Edunvalvontavaltuutuksella henkilö valtuuttaa valitsemansa henkilön huolehtimaan asioistaan sen varalta, että hän myöhemmin tulee sairauden, henkisen toimintakyvyn heikkenemisen tai muun vastaavan syyn vuoksi kykenemättömäksi hoitamaan asioitaan itse. Edunvalvontavaltuutuksessa valtuuttaja määrittelee ne asiat, jotka valtuutus kattaa. Valtuutus tehdään kirjallisena ja se allekirjoitetaan kahden esteettömän todistajan yhtä aikaa läsnä ollessa. Valtuutus tulee voimaan vasta tarvittaessa ja maistraatin vahvistuksella alkuperäisen valtakirjan ja lääkärinlausunnon tai vastaavan perusteella.

ELÄMÄNLAATUTESTAMENTTI – Elämänlaatutestamentissa henkilöllä on mahdollisuus kertoa oman arjen ja elämänlaadun kannalta itselle tärkeitä asioita. Sen täyttäminen on hyvä tapa vahvistaa omaa itsemääräämisoikeutta ja varautua mahdolliseen toimintakyvyn heikentymiseen. Elämänlaatutestamentin tapainen tahdonilmaisu vahvistaa, että henkilön omat toiveet kuultaisiin myös tilanteessa, jossa hän ei pysty itse tahtoaan pätevästi ilmaisemaan. Elämänlaatutestamentti-lomakkeen voi tilata Suomen muistiasiantuntijat ry:stä puh. (09) 454 28 48 tai info@muistiasiantuntijat.fi tai ladata www.muistiasiantuntijat.fi

HOITOTAHTO – Hoitotahdossaan henkilö ilmaisee hoitoa ja hoivaa koskevan tahtonsa sellaisen tilanteen varalta, jossa hän ei enää kykene tekemään päätöksiä. Hoitotahtolomakkeita on erilaisia. Parhaimmillaan hoitotahtolomakkeessa voi ilmaista tahtonsa mm. elämän loppuvaiheeseen liittyvissä päätöksissä (esim. luopuminen elämästä lyhytaikaisesti pidettävistä hoitotoimenpiteistä) sekä hoitoa ja hoivaa koskevat toiveensa. Pätevän hoitotahdon tekeminen edellyttää, että tekijä ymmärtää riittävällä tavalla hoitotahdon merkityksen ja sisällön. Hoitotahto kannattaa aina laatia kirjallisena, mutta myös suullisesti ilmaistu hoitotahto on pätevä. Hoitohenkilökunta on velvollinen noudattamaan hoitotahtoa.

HOITOTESTAMENTTI – Hoitotestamentti on vanhentunut käsite hoitotahdosta. Hoitotestamentilla tarkoitetaan yleensä kapeaa kannanottoa elämän loppuvaiheen hoitoon ja hoitotahdolla tahdonilmaisuja laajemminkin hoitoon ja hoivaan.

OIKEUSTOIMI - Täysivaltainen henkilö voi sitovasti määrätä oikeuksistaan ja tehdä pätevästi erilaisia oikeustoimia. Oikeustoimen voi määritellä tahdonilmaisuksi, jolla oikeuksia ja velvollisuuksia perustetaan, muutetaan tai kumotaan. Oikeustoimia on esimerkiksi omaisuuden lahjoittaminen, kaupan tekeminen tai velan ottaminen.

OIKEUSTOIMIKELPOISUUS – Oikeustoimikelpoinen eli täysivaltainen henkilö voi itse sitovasti määrätä oikeuksistaan ja tehdä oikeustoimia. Joissakin tilanteissa on tarpeen edunvalvojan määräämisen lisäksi rajoittaa henkilön oikeustoimikelpoisuutta taloudellisissa asioissa, mikä voidaan tehdä tuomioistuimen päätöksellä. Oikeustoimet, joiden osalta henkilön toimintakelpoisuutta on rajoitettu, eivät sido häntä. Viimesijaisena keinona henkilö voidaan julistaa vajaavaltaiseksi, mikä on henkilön toimintakelpoisuuden rajoittamisen äärimmäinen muoto ja nykyään harvinaisenkin. Vajaavaltaiseksi julistamisen edellytyksenä on aina se, että edunvalvojan määräämisellä ja toimintakelpoisuuden osittaisella rajoittamisella ei voida riittävästi suojata muistisairaahan ihmisen etuja. Vajaavaltaiseksi julistetun tekemät oikeustoimet eivät sido häntä. Muistisairaahan ihmisen, vaikkei hänen toimintakelpoisuuttaan ole rajoitettu eikä häntä ole julistettu vajaavaltaiseksi, tekemä oikeustoimi voidaan myös jälkikäteen julistaa tuomioistuimen päätöksellä pätemättömäksi, jos osoitetaan, ettei hän tosiasiallisesti kyennyt ymmärtämään tekemänsä oikeustoimen merkitystä. Tämä edellyttää yleensä moitekanteen nostamista.

YHDENVERTAISUUS – Yhdenvertaisuus on perusoikeus. Yhdenvertaisuuslain mukaan ketään ei saa syrjiä iän, etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Muistisairaahan ihmisen kohdalla erityisesti vammais- ja kuntoutuspalveluiden yhdenvertaisessa saatavuudessa verrattuna muihin sairaus- ja vamma-ryhmiin on raportoitu ongelmia.